

би било смешно те да се отричат. Но той не може да се свежда до тях. Въпросът е каква тежест имат те в една по-цялостна оценка на произведението. Почти всички изследователи, например Георги Цанев⁹, констатираат, че Вазов си служи с повествователна техника, която напомняла булевардно-сензационните френски романи, но въпросът е дали тук става дума за слабост, или за особеност...

Интересен е и погледът отвън върху този роман. Георг Адам (1874–1948), приятел на България, познавач и пръв сериозен преводач на български стихотворения и разкази на немски, който към края на XIX и в началото на XX в. печата в сп. „Das litterarische Echo“ своите „български писма“ за литературния и културния живот в България, през 1906 г. пише: „*Da ist der Roman von Iwan Wasoff „Die Zarin von Kasalar“ ..., der sich als Schilderung es heutigen Lebens gewissermaßen als Fortsetzung in die Gegenwart Wasoffs bekannten früheren Romanen „Unter dem Joch“ ...und „Neues Land“ ...anschließt, in denen er von dem Leben des bulgarischen Volkes in der letzten Zeit der Türkenherrschaft und den ersten Jahren nach der Befreiung ein farbenreiches Bild entwarf. Im Vordergrund dieses Romans, in denen die Darstellung der Wirklichkeit vielfach durch eine gewisse Idealisierung im Sinne des Dichters beeinträchtigt wird, steht die des modernen Bulgarien, deren rechte Charakteristik Wasoff allerdings durch seinen etwas altväterlichen Standpunkt erschwert wird. Psychologie war auch nie seine Stärke, er gibt dafür eine Fülle romantischen Beiwerks, bunter Handlung, Frische und Lebendigkeit der Erzählung, wobei denn manche treffliche Szene abfällt aus dem Parteigetriebe und Strebertume der Hauptstadt, den Kreisen der dekadenten Jugend, d.h. der bulgarischen Decadence, dem Wirken der Lehrer und Lehrerinnen auf dem Dorfe usw. Vor allem hat auch Wasoffs prächtige, innige Naturschilderung immer wieder ihren Reiz.*“¹⁰ Оценката, която дава Георг Адам, е въздържана, тя назовава и слабости например, че Вазов е слаб психолог, но, общо взето, е обективна, макар Адам да е бил в приятелски отношения с Пенчо Славейков.

Когато четем написаното за трите романа на Ив. Вазов от българската критика, впрочем в случая и от Г. Адам, оставаме с впечатлението, че романите „Нова земя“ и „Казаларската царица“ без всякаква уговорка обикновено се съизмерват и сравняват с „Под игото“. (Както се вижда от по-горе приведения цитат, още д-р Кръстев постъпва така.) А не подвежда ли такъв подход към прилагане на едва ли не еднакви критерии за различни по структура произведения? При трите романа – „Под игото“, „Нова земя“ и „Казаларската царица“, имаме работа с три различни типа или разновидности на романовия жанр. „Под игото“ е творба с подчертан стремеж към широко епично платно. Това е роман за велики, героически събития, разказ за героично време в живота на народа. Роман, който подканва съответно нагласения възприемател да досътворява прочетеното. „Нова земя“ също е с широки измерения, но това е Zeitroman, за да използвам едно немско определение на този романов жанр, обществен роман – за състоянието не на героично време, а на следосвобожденско общество, който се вглежда в изтрезняващото делнично битие на обществото през определен период на съвремението¹¹. Романът „Нова земя“ може и да не излъчва онова обаяние, което пленява читателя на „Под игото“, но той е убедително композиран, чертае широка панорама и пленяващи читателя събития от живота на хората „през първите години след Освобождението“. В канавата на двата романа са вплетени любовни интриги и те си имат там своята функция, но те не са главна опора на сюжета и не изпъкват на преден план.